

Научна специалност 05.08.33: Теория и история на културата (Културно наследство)

Професионално направление 3.1: Социология, антропология и наука за културата

Софийски университет „Св.Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра“ История и теория на културата“

Дисертант: Даниела Петрова Симеонова-Коруджиева

С Т А Н О В И Щ Е

При провеждане на публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен ДОКТОР на тема: УПОТРЕБИ И УПРАВЛЕНИЕ НА ДИСОНАНТНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО (Паметници на монументалното изкуство, 1944-1989)

От доц.д-р Маргарита Тодорова Деянова-Ваклинова – член на научното жури

Ангажирано с решаването на проблеми по организирането на държавните структури най-вече политически и в уреждането на материалния живот на България след събитията от 1989 г и в условията на европейска и световна платформа, встрани остана решаването на въпроси, които определени като свързани с паметта и наследството на културните общности, всъщност се оказват с голямо значение що се отнася до политическия климат и социалните отношения на обществото, а и с очертаване възможностите за трайно икономическо развитие в регионален и общодържавен аспект. Несъвършенството на законовата база и противоречивостта на гледните точки в обществото по отношение на трайните следи от насочената идеологическа дейност, митомания, измислена традиционност и целенасочена и централизирана политика през почти половин век, не могат да бъдат преодоляни изведнаж и противоречията са налице. А именно остротата в оценката и отношението на различни обществени групи и структури към останките с материален характер - резултат на тази политика, показва, че отдавна е назряла необходимостта от преминаване към изработване критерии за оценка и изработването на работещи актове за справяне с противоречията и смисленото управление на културното наследство с цялата му многоликост и многопластовост. И тук заставаме пред големия проблем – какво за се прави с натоварените с много идеология от миналото, прояви на недвижимо наследство – символи за една част и дразнител за друга част от обществото.

Това е всъщност и темата много сполучливо избрана за дисертационния труд на Даниела Коруджиева. Тема много актуална и необходима при изграждането на цялостното отношение и оценка и подходите към нов живот в бъдещето или

унищожението на тези идеологеми на отминалия период от историческото развитие на България. Поставянето на въпроси при цялостен анализ на положението и търсене на път за решаване отношението към това доста спорно наследство, обхваща теоритични постановки, политическа среда на поръчково създаване на монументални паметници, обслужващи властовия модел.

Трудът, посветен на проблемите за дисонантното в настоящия момент монументално изкуство като част от културно наследство, извикващо противоречия със замисленото при създаването си трайно съществуване, обхваща увод, три глави, заключение, ползвани източници и публикации и приложения, в 229 с и 30 фотоприложения. Стремешът на дисертантката е да обърне за пръв път внимание и прояви разбиране към проблемите на приетото за нехармонизиращо със съвременните обществени нагласи и разбирания, наследство, определено с понятието „дисонантно“. В *уводната част (5-25)*, след уточняване на понятията и определяне на безспорната актуалност на изследването и необходимостта от него, се поставят целите и задачите, методиката и структурата на труда. Различните казуси, представени детайлно от авторката в третата глава, засягат спорни примери, различните пътища на не/решаване на проблемите и аз бих приела тази част като селективен каталог, който представлява удобство при анализирането в останалите части от труда, както и търсенето на мотивация при запазването или материалното им ликвидиране, за ново осмисляне, употреба и оценка до каква степен те следва да бъдат съхранени или не. като места на памет или история. *Първата глава (25-51)* поставя теоритичните проблеми за отношенията история и културно наследство и памет и културно наследство, за местата на паметта и отношението към тях след промените от 1989 г, желанието за освобождаване от нежеланата памет, желанието за изваждането ѝ от средата, политически и идейно аргументирана и наложена от вече миналия режим. Съвсем точно е поставен и проблема за правото на културно наследство като част от човешките права и за толерантността, като обект на международни документи, които днес все по-малко виждаме в действие.

Юридическата специализация на дисертантката е особено ценна при интерпретацията и разглеждането на законовата и подзаконова база и нейната проблематичност, що се отнася до недвижимото културно наследство и неприложимостта на актовете, свързани с управлението му и липсата изобщо на отношение именно към дисонантното културно наследство. Досега критиките, обсъждането и промените в актовете изобщо пренебрегват дисонантното наследство. Това прави докторантката във *втората глава на труда си (51-119)*. Тази част от труда оценявам като особено стойностна в труда. Разработена е с добро познаване на материята на законодателните и уреждащите актове и техните сериозни недостатъци, именно като резултат на некомпетентност, лобизъм и до известна степен теоритическа и практическа безпомощност водещи до непълноти, неточности, опити за администриране и централизация или разтоварната от задължения по отношение на недвижимото наследство. Липсата на мерки, свързани със собственост, управление и критерии за оценка изобщо на значителното дисонантно наследство и специални критерии за оценката му, съобразени със спецификата на особено натоварени с идеологеми обекти. Предлаганите промени в законодателството, докторантката правилно счита за сериозна възможност за подобряване на механизмите за управление на дисонантното наследство. Правилно определя нормативната рамка по проблемите на недвижимото наследство като сложна и тромава, която довежда до лутане и противоречие при взимането на решения „какво да се прави?“ Липсата на

механизъм за справяне с конфликти по отношение на наследство, определено като дисонантно, пък дори и най-общо, се оказва сериозен “препъни камък” за действия по отношение решаването на съществуващи спорове и противоречия за начина на тяхното ползване в съвременността, управление или илиминиране от средата и промени в нея, отговарящи на съвременните изисквания и потребности на обществото. Спорните и противоречиви решения в съдебната практика също са въпрос на недостатъци в законодателството. Дадените примери в текста са може би едни от най-фрапиращите и дисертантката излага фактите и се опитва да вземе сама като юрист отношение към проблемите. Конкретизирането и адекватното определяне на мотиви за отделните проблематични примери на дисонантно културно наследство е въпрос, който следва да търси път към решаването си в специализирани актове, съобразени със спецификата.

Трета глава(119-202) е тази, която дава най-знаковите, според докторантката, примери за различни начини на търсене на решения за съдбата на знакови паметници, предизвикващи контроверзии и вълнения в обществото след 1989г. Тази селекция представя монументи от различни групи и конфликтните ситуации около тях, проблемите с уреждането на статута и грижите по поддръжката им, историята и начина на управление, промени в състоянието и пр. др. въпроси. Всъщност това е една илюстрирана каталожна част, която служи като основа и преминава през целия труд, като събитията около съвременното отношение към тези ярко и най-много натоварени с отрицание паметници и състоянието им, са в основата на съжденията от теоритичен и практически характер на Даниела Симеонова.

Заключението(202-211) дава някои изводи, които би трябвало да се имат предвид при решаване проблеми на управлението и употребата на това наследство. Всъщност центърът на Столицата е най-фрапиращият пример за рязко дисонантно културно наследство, но той остава със сградите си на място и сградите толкова тежки и груби, свидетели на цяла епоха са главните във властовия триъгълник на държавата. Да не говорим за ,ужасната дисхармония настъпила в центъра на града в последните години. Но това е жив организъм и той се развива. Дисертантката се опитва да насочи към разрешаване на противоречивите казуси с привличането на международните документи по защита на основните права на свободен израз на политическо мнение, защита на културното наследство, собствеността, авторското право над създадения културен продукт...Посочените възможности за решения всъщност провеждат идеите за разработване на специален статут и режими за паметниците от дисонантното наследство, регламентиране на начините за показване несъгласие и протест срещу идеите, реализирани в това, което днес се определя като дисонантно наследство. И особено важно според авторката , е активното обществено включване при оценка и взимане на решения относно съдбата на тези спорни представители на наследството. Тук стоят и проблемите на възможното регламентиране на ползването на дисонантните монументи.

Трудът на Даниела Коруджиева е много актуален и представлява сериозно изследване на проблем, вълнуващ обществото, но не получил решение на различни нива, различни казуси с различна специфика, обединени като влизаци в конфликт със съвременната нагласа и оценки на значителна част от обществото, които трябва да намерят разрешение. Системното многоаспектно изследване на проблемите, определянето на категорията „дисонантно наследство“ и търсенето на мястото му в общите рамки на

недвижимото културно наследство в съотношение с историята, паметта, човешките права е заслужаващ висока оценка принос на труда. Успоредното извеждане на възможностите

за кодифицирането му с някои предложения за реализация е още един принос на труда, който показва основното познаване на проблемите от дисертантката. Това се отнася и до критичния анализ на досега действащата правна уредба системно и точно включени в изложението. Промените в начина на употреба днес на тези спорни паметници и отношението към тях водят авторката към предложения за решения с практическо значение. Това е безспорен принос към изграждането на система от нормативни актове, решаващи проблемите на противоречивото наследство от миналото в културата и може да послужи за решаване и практически въпроси във връзка с използването на монументалните паметници от миналото и ликвидиране на конфликтността в съдържанието им.

Дисертантката се е справила с различни многобройни източници, които умело използва за създаване на общата картина, извлича информация от обективен характер и подкрепя на тезите си. Самата тя е автор на три публикации по темата.

Дисертационният труд на Даниела Симеонова-Коруджиева показва нейните възможности като изследовател - културолог и юрист, изправена пред изключително трудното културно законодателство и пред разглеждането и допринасянето за решаване на спорен и нов в практиката проблем на съвременността, започнал с практиката на *damnatio memoriae* в древността, но жив и днес и търсещ своето разбиране и решаване. Дисертационният труд има сериозни приноси в общия поглед към проблема на широка основа. Дисертантката може да бъде изключително полезна при решаването на сложните казуси от морален, политически, обществен характер на въпросите около създаването на адекватна правова база на културното ни наследство, отговаряща на съвременното ниво на изисквания. Излагайки своите оценки и съображения за предложени дисертационен труд, си позволявам да предложа на почитаемите членове на научното жури по защитата, да присъдят на **ДАНИЕЛА СИМЕОНОВА-КОРУДЖИЕВА, образователната и научна степен ДОКТОР.**

Януари 2016 г,

доц.д-р Маргарита Ваклинова